

Vergaderjaar 1996–1997

25 036

Goedkeuring van de op 20 november 1995 te Brussel tot stand gekomen Euro-Mediterrane Overeenkomst waarbij een associatie tot stand gebracht tussen de Europese Gemeenschappen en hun Lid-Staten, enerzijds, en de Staat Israël, anderzijds

Nr. 4

VERSLAG

Vastgesteld 21 november 1996

De algemene commissie voor Europese Zaken¹, belast met het voorbereidend onderzoek van voorliggend wetsvoorstel, brengt over haar bevindingen onderstaand verslag uit.

De leden van de fractie van de PvdA hebben met belangstelling kennis genomen van deze, nog te ratificeren, Euro-Mediterrane Overeenkomst met Israël. Alvorens een eindoordeel over dit voorstel van wet te kunnen vellen, willen deze leden beschikken over de antwoorden van de regering op onderstaande vragen.

Als rechtsbasis voor dit verdrag wordt in het Nader Rapport melding gemaakt van artikel 238 van het EG-verdrag, maar onder de Algemene Inleiding van de Memorie van Toelichting wordt artikel 23 genoemd. De leden van de PvdA-fractie vragen hier om een correctie.

Het Europees Parlement (EP) stemde reeds op 29 februari jl. in met de overeenkomst. De leden van de PvdA-fractie willen graag nader geïnformeerd worden, welke uitspraken het EP heeft gedaan ter gelegenheid van de instemming met deze overeenkomst, of later alsnog heeft gedaan, over Israël en/of haar buurlanden, waarbij deze overeenkomst expliciet of impliciet een rol speelt. Hoe hebben Commissie en Raad van Ministers op eentuele uitspraken van het EP terzake gereageerd?

Het verdrag met Israël wordt nu gepresenteerd als een Euro-Mediterrane Overeenkomst in het kader van het versterkte Middellandse-Zeebeleid van de Unie. Een belangrijk deel van de voorbereidingen stonden echter (nog) niet in het teken van dit brede beleid, maar gaan terug tot de verklaring van de Europese Raad van Lissabon (juni 1992) betreffende het vredesproces in het Midden-Oosten, en de wens de EEG-overeenkomst met Israël uit 1975 aan te passen. Welke inhoudelijke invloed heeft het plaatsen van dit verdrag in het kader van het versterkte Middellandse-Zeebeleid gehad op de aard van de onderhandelingen en de inhoud van de overeenkomst?

Hoe beoordeelt de regering het nu voorliggende onderhandelingsresultaat in het licht van het stagnerende vredesproces in het Midden-Oosten na het aantreden van de nieuwe Israëlische regering, en in het licht van het feit dat de onderhandelingen met de buurlanden van Israël over een Euro-Mediterrane Overeenkomst nog niet tot concrete resultaten hebben geleid?

¹ Samenstelling:

Leden: Van der Linden (CDA), Blauw (VVD), Van Nieuwenhoven (PvdA), Weisglas (VVD), Terpstra (CDA), Verspaget (PvdA), De Hoop Scheffer (CDA), Ter Veer (D66), voorzitter, Ybema (D66), Van Middelkoop (GPV), Leers (CDA), Sipkes (GroenLinks), Van Rooy (CDA), Woltjer (PvdA), ondervoorzitter, Hendriks (HDRK), Voûte-Droste (VVD), Schuurman (CD), Hessing (VVD), Van den Bos (D66), Van Oven (PvdA), Ybema (D66), Hoogervorst (VVD), Rouvoet (RPF), Van Waning (D66), Houda (PvdA), Rehwinkel (PvdA).
Plv. leden: Bukman (CDA), Te Veldhuis (VVD), Van Traa (PvdA), Blaauw (VVD), Verhagen (CDA), Van der Ploeg (PvdA), De Jong (CDA), vacature CDA, De Graaf (D66), Van den Berg (SGP), Van der Hoeven (CDA), M. B. Vos (GroenLinks), Hillen (CDA), Witteveen-Hevinga (PvdA), R. A. Meijer (Groep Nijpels), O. P. G. Vos (VVD), Poppe (SP), Van Heemskerck Pillis-Duvekot (VVD), Roethof (D66), Crone (PvdA), De Graaf (D66), Verbugt (VVD), Leerkes (U55+), Hoekema (D66), Adelmund (PvdA), Lilipaly (PvdA).

Met betrekking tot de politieke dialoog, vallende onder de tweede pijler van de EU, vragen de leden van de PvdA-fractie of de Raad van Ministers wel een adequaat instrumentarium in handen heeft om politieke afspraken te toetsen en te evalueren. Graag ontvangen zij hierop een reactie van de regering. Op welke wijze zullen de nationale parlementen en het EP worden geïnformeerd over de voortgang in de politieke dialoog?

Zij wensen tevens te vernemen hoe de regering via de Europese samenwerking en aan de hand van deze overeenkomst de politieke dialoog met Israël (verder) inhoud wil geven. Kan dit geëxpliciteerd worden voor de volgende twee voorbeelden:

1. Voor economische samenwerking en handel van de EU en andere landen met de Palestijnse Gebieden is de medewerking van de Israëlische autoriteiten onontbeerlijk. In de praktijk werpt Israël echter een groot aantal, veelal onoverkomelijke hindernissen op voor deze handel en economische samenwerking op grond van eigen veiligheidsoverwegingen.

2. In Israël is het gebruik van geweld tegen arrestanten en gevangenen in sommige gevallen geëgitimeerd, hetgeen tot excessen heeft geleid.

Hoe zullen de bijzondere EU-gezant en de EU-Troika worden betrokken bij het gestalte geven aan de politieke dialoog?

Op welke wijze wordt in de overeenkomst inhoud gegeven aan het multilaterale karakter, en wordt de onderlinge economische samenwerking tussen Israël en haar buurlanden bevorderd en versterkt?

Op welke wijze dragen deze Euro-Mediterrane Overeenkomsten op termijn bij aan de beoogde vrijhandelszone tussen de MZ-partners onderling?

Omdat deze generatie overeenkomsten op den duur moet leiden tot een vrijhandelszone van de EU met de betrokken landen, willen de leden van de PvdA-fractie vernemen voor welke (groepen) producten en/of diensten daar nu al sprake van is in deze overeenkomst, en welke (groepen) producten en/of diensten daar ook in de toekomst bij de verwezenlijking van de vrijhandelszone uitgezonderd van blijven.

Graag willen deze leden vernemen in hoeverre karakter en inhoud van dit verdrag, zowel kwalitatief als kwantitatief (inclusief quota en exporttermijnen), afwijkt van het reeds ondertekende verdrag met Tunesië en met de nog uit te onderhandelen overeenkomsten met de andere Middellandse-Zeepartners. In hoeverre betreft het afwijkingen die van meer principiële aard zijn omdat de relatie met Israël uniek is en een andere voorgeschiedenis kent?

Komen de andere Euro-Mediterrane partners in principe en in de praktijk in aanmerking voor dezelfde handelsconcessies, met name op het terrein van landbouwproducten, als Israël nu worden verleend? Zo neen, kan dit nader worden toegelicht?

Kan aan de hand van het voorbeeld van handel in «citrusvruchten» of «sinaasappels» in een uitvoerig overzicht worden aangegeven wat de kwalitatieve en kwantitatieve verschillen zijn tussen voorliggende overeenkomst en die met Tunesië?

Graag worden de leden van de PvdA-fractie nader geïnformeerd over de stand van zaken bij het afzonderlijk, parallel opgestelde verdrag inzake de samenwerking op het gebied van wetenschap, techniek, telecommunicatie en informatietechnologie.

In de Memorie van Toelichting wordt gesteld dat er vanuit wetenschappelijk oogpunt geen enkel bezwaar bestaat tegen deelname van Israël aan het non-nucleaire kaderprogramma, doch wel vanwege eventuele precedentwerking. Zijn er door geen van de Europese partners ander-

soortige bezwaren geformuleerd, zoals mogelijke proliferatie van wapentechnologie?

Tenslotte willen de leden van de PvdA-fractie nader worden geïnformeerd over de meest recente stand van zaken bij de onderhandelingen over de Euro-Mediterrane Overeenkomsten met de andere Middellandse-Zeepartners. Wanneer kunnen resultaten in de verschillende onderhandelingen worden verwacht?

De leden van de CDA-fractie zijn verheugd over de totstandkoming van de onderhavige overeenkomst, en hopen dat hiermee een bijdrage kan worden geleverd aan behoud van vrede en stabiliteit in het Midden-Oosten. Tegen deze achtergrond geeft de inhoud van deze overeenkomst aanleiding tot de volgende vragen.

De wens om de uit 1975 daterende overeenkomst tussen de EG en Israël te wijzigen is mede ingegeven door de economische en politieke veranderingen die zich sindsdien in het Midden-Oosten hebben voltrokken, aldus de Memorie van Toelichting, eerste al.)

De bespoediging van de aanpassing van de reeds genoemde overeenkomst uit 1975 stond in 1993 in Alden Biesen in het teken van het vredesproces. Hoe beoordeelt de regering de betekenis van deze overeenkomst tegen de achtergrond van de huidige stand van zaken in het Midden-Oosten?

Eerder heeft de CDA-fractie door middel van schriftelijke vragen (1994/95 nr. 1067) gewezen op het belang dat zij hecht aan een adequate deelname van Israël aan de programmacomités van het communautair kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling. Is de regering van mening dat dit nu inderdaad naar behoren is geregeld?

Kan een overzicht worden gegeven van de handelsbetrekkingen tussen Nederland en Israël in 1995, onderverdeeld in industrieproducten, landbouw- en visserijproducten en kapitaalverkeer?

Hoe zullen de lasten als gevolg van de vergroting van de markttoegang worden verdeeld over de EU-lidstaten? Wat zijn de geschatte gevolgen, zowel absoluut als relatief, ten opzichte van de andere lidstaten?

Kan de regering aangeven wat de uitbreiding van de bestaande mogelijkheden van de handel in landbouwproducten voor consequenties heeft, en is hier sprake van wederkerigheid?

Worden er thans Israëlische producten gedeeltelijk in Palestijns gebied vervaardigd?. Zo ja, welke producten betreft dit?

Wat is de stand van zaken met betrekking tot de in artikel 35 genoemde onderwerpen waarover de onderhandelingen worden voortgezet?

Waarom zijn geen concrete instrumenten geschapen ter voorkoming of beperking van illegale migratiestromen?

De leden van de VVD-fractie stelden een antwoord op onderstaande vragen op prijs.

Wat zal de vermoedelijke tijdsduur zijn van het onderzoek door de Juridische Dienst van de Commissie naar de kwestie van de Volkenrechtelijke status van een eventueel Euro-Mediterraan verdrag tussen de Europese gemeenschappen en hun lidstaten en de Palestijnse Autoriteit?

Zijn er voorbeelden van verdragen tussen de EG en een entiteit zoals de Palestijnse Autoriteit?

Wat is het gevolg van artikel IX, 5b uit hoofdstuk 1 van de Israël-Palestian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip, voor de mogelijkheid om een verdrag te sluiten tussen de EG en de Palestijnse Autoriteit?

Zijn er in de voorbereidende besprekingen met vertegenwoordigers van de Palestijnse Autoriteit verwachtingen gewekt dat het juridisch mogelijk zal zijn een verdrag tussen de Palestijnse Autoriteit en de EG af te sluiten?

Indien deze vraag bevestigend wordt beantwoord, maar het juridisch niet mogelijk blijkt om een verdrag tussen de EG en de Palestijnse Autoriteit af te sluiten, kunnen de bij de Palestijnse Autoriteit gewekte verwachtingen dan nog teniet worden gedaan?

Hoe is de besluitvormingsprocedure binnen de Associatieraad? Wie vertegenwoordigen de EU en/of de lidstaten in de Associatieraad? Wat is de besluitvormingsprocedure inzake het standpunt dat de EU en/of de lidstaten binnen de Associatieraad innemen?

Indien de politieke dialoog op ministerieel niveau niet plaatsvindt in het kader van de Associatieraad, in welk kader vindt deze dan wel plaats? Wie zijn de deelnemers aan dit overleg? Wat is de besluitvormingsprocedure inzake het standpunt dat de deelnemers in dit overleg innemen?

Wat is, gezien de inhoud van de aan de Slotakte gehechte briefwisseling, waarin wordt gesteld dat de hangende kwesties in verband met de toepassing van de overeenkomst van 1975 zijn opgelost, de inhoud van deze oplossing?

Wat is de reden dat de EG en Israël pas binnen drie jaar na inwerking-treding van dit verdrag de mogelijkheden zullen onderzoeken om elkaar concessies te doen voor visserijproducten?

Welke van de in deze overeenkomst genoemde Israëlische landbouwproducten kennen een waterintensieve productiewijze?

Wat kan de EU door middel van haar handelsbeleid doen om de overgang in Israël naar een minder waterintensieve landbouw te stimuleren?

De leden van de fractie van D66 hebben met belangstelling kennis genomen van de ter goedkeuring voorgelegde Euro-Mediterrane Overeenkomst met Israël. Zij kunnen in principe instemmen met het wetsvoorstel, maar hebben nog een aantal vragen aan de regering.

Hoewel het sluiten van het onderhavige Verdrag met Israël binnen het kader valt van het versterkte Middellandse-Zeebeleid van de Europese Unie, vond een aanzienlijk deel van de voorbereidingen eerder plaats, namelijk ten tijde van de verklaring van de Europese Raad van Lissabon (juni 1992) betreffende het vredesproces in het Midden-Oosten en de wens de EEG-overeenkomst met Israël uit 1975 aan te passen. De leden van de D66-fractie vragen of het plaatsen van dit verdrag in het kader van dit versterkte Middellandse-Zee-beleid invloed heeft gehad op de onderhandelingen en de inhoud van de overeenkomst. Hoe beoordeelt de regering het onderhavige onderhandelingsresultaat tegen de achtergrond van de huidige stand van zaken in het Midden-Oosten, m.n. in het licht van het stagnerende vredesproces sinds het aantreden van de nieuwe Israëlische regering?

De leden van de fractie van D66 achten het een gunstige ontwikkeling dat ook Euro-Mediterrane Verdragen met de buurlanden van Israël worden beoogd. Zij zouden graag op de hoogte worden gebracht van de laatste stand van zaken betreffende een mogelijke Overeenkomst met de Palestijnse Autoriteit. Is er al meer duidelijkheid over de volkenrechtelijke status van zo'n verdrag? Zo neen, wanneer verwacht de Juridische Dienst van de Commissie die deze kwestie onderzoekt uitsluitsel te geven over de volkenrechtelijke status van een dergelijk document?

In de preambule en in artikel 2 wordt verwezen naar de eerbiediging van de rechten van de mens. De D66-fractie vraagt de regering onder welke omstandigheden de Europese Unie gebruik zal maken van de zogenoemde opschortingsclausule inzake schendingen van de mensenrechten.

De leden van de D66-fractie hebben met veel belangstelling kennis genomen van de voornemens voor intensivering van de politieke dialoog en de afstemming van het buitenlands beleid. Kan de regering toelichten hoe de Israëlische regering aankijkt tegen deze politieke dialoog en hoe zij

de rol van de Europese Unie, de EU-gezant en de EU-Troika in het vredesproces ziet?

De leden van de fractie van GroenLinks brachten de volgende vragen naar voren.

Is het waar dat artikel 2 verwijst naar het *ius cogens* inzake mensenrechten, en naar alle door Israël geratificeerde mensenrechtenverdragen, zoals het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke rechten, het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten, het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, het Internationaal Verdrag tegen Foltering en andere vormen van Wrede, Onmenselijke of Onterende Behandeling of Bestrafing? En is het ook waar dat artikel 2 verwijst naar de verdragen van het internationaal humanitair recht, waar Israël partij bij is, zoals de Vierde Geneefse Conventie?

Onder welke omstandigheden zal de EU Israël aanspreken inzake schendingen van de rechten van de mens en het verdrag opschorten?

Hoe denkt de regering dat met een geratificeerd associatie-akkoord een verbetering van de mensenrechtensituatie in Israël, de bezette gebieden en het autonoom gebied van de Palestijnse Autoriteit kan worden bereikt?

Hoe dient de veiligheidsclausule in het verdrag (zie artikel 76) te worden geïnterpreteerd in relatie tot de rechten van de mensclausule in artikel 2, en de verwijzing naar de rechten van de mens in de preambule?

Wordt de veiligheidsclausule (zie artikel 76) beperkt door internationaal-rechtelijke verplichtingen van Israël, zoals het Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten?

Heeft de Europese Unie een zelfstandige bevoegdheid om Israëls gedrag te toetsen wanneer Israël het veiligheidsargument hanteert om beperking van de mensenrechten te rechtvaardigen?

De leden van de RPF-fractie hebben met veel belangstelling en instemming kennis genomen van het onderhavige wetsvoorstel, waarin de Euro-Mediterrane Overeenkomst tussen de Europese Unie en Israël ter goedkeuring wordt voorgelegd. Het Verdrag staat in het kader van het nieuwe mediterrane beleid van de Europese Unie, zoals reeds is afgesproken tijdens de Conferentie van Barcelona in 1995, en vervangt de in 1975 gesloten Overeenkomst tussen de EEG en Israël. De leden van deze fractie vinden het positief dat dit Verdrag zich kenmerkt door een grote mate van wederkerigheid. Israël neemt vanwege de hoge ontwikkelingsstandaard een unieke positie in de regio van het Middellandse-Zeegebied in. Dit blijkt uit de grote economische en technische voorsprong in de regio. Ook wijzen deze leden er op dat het concurrentievermogen van de Israëliëse industrie toenam door de toetreding van Israël tot de GATT, die vervolgens het sluiten van vrijhandelsovereenkomsten voor industrieproducten met de EEG en de Verenigde Staten vergemakkelijkte. Door deze overeenkomsten konden de Israëliëse producten vrij toegang krijgen tot de communautaire en Amerikaanse markten.

De associatie-overeenkomst tussen de Unie en Israël verleent naar de opvatting van deze leden een nieuw institutioneel kader aan de betrekkingen tussen de twee partners en schept de voorwaarden voor de verbetering en de versterking ervan. In hoeverre dient de ondertekening van het Verdrag door de Europese Unie te worden gezien als een uitkering van het vredesdividend? Hoe beoordeelt de Unie en de Nederlandse regering in het bijzonder de huidige voortgang in het vredesproces?

De leden van de RPF-fractie vinden het een positieve ontwikkeling dat ook met andere landen in het Midden-Oosten wordt gepoogd een Euro-Mediterrane Overeenkomst te sluiten. In de Memorie van Toelichting wordt gesproken over met name landen als Jordanië, Libanon, Egypte en de Palestijnse Autoriteit. Deze leden missen echter Syrië. Zoals bekend sloot de EEG in 1977 met de Syrische regering een handels- en

samenwerkingsovereenkomst. Deze leden herinneren er in dit verband aan dat EU-commissaris Marin enige tijd geleden een bezoek aan Damascus bracht. Betekent dit nu dat op korte termijn door de Europese Unie ook met Syrië een Mediterrane Overeenkomst zal worden gesloten? Deze leden huldigen het standpunt dat gelet op de schendingen van de mensenrechten in het land en de weinig toeschietelijke houding van Syrië in het vredesproces, aan de onderhandelingen over een Euro-Mediterraan Verdrag geen prioriteit dient te worden gegeven. Wordt dit standpunt door de regering gedeeld?

De leden van de RPF-fractie informeren naar de stand van zaken van een Overeenkomst met de Palestijnse Autoriteit. Is reeds meer duidelijkheid geschapen over de volkenrechtelijke status van zo'n Verdrag? Als zo'n Verdrag wordt gesloten, welke gevolgen zal dit dan hebben voor het onderhavige Verdrag? Zij stellen deze vraag omdat de huidige Israëlische regering de Palestijnse Autoriteit niet als staat erkent. Alleen Staten hebben volkenrechtelijk de bevoegdheid om verdragen te sluiten. Onderschrijft de regering de opvatting dat het sluiten van zo'n Verdrag de erkenning van de Palestijnse Autoriteit als staat impliceert?

Deze leden waarderen de door de Israëlische regering gedane concessies op het gebied van industrieproducten, zoals het afschaffen van de «tamah» (een voor het buitenland nadelig werkende verkoopbelasting) en ten aanzien van landbouwproducten. Wel vragen zij in hoeverre de gemaakte afspraken ten aanzien van verse snijbloemen, rozen en anjers alsmede de exotische bloemen nadelig uit zullen vallen voor de Nederlandse tuinbouw.

De leden van de fractie van de RPF constateren, sprekende over artikel 15, dat pas na drie jaar na inwerkingtreding van het Verdrag de mogelijkheden zullen worden onderzocht voor het verlenen van wederzijdse concessies ten aanzien van visserijproducten. Zij kunnen zich voorstellen dat deze termijn wellicht kan worden ingekort. Waarom is gekozen voor drie jaar? Wat zijn de achterliggende problemen?

De leden van de SGP-fractie hebben met veel belangstelling kennisgenomen van het onderhavige wetsvoorstel. Deze leden hechten veel waarde aan een verdere verdieping van de betrekkingen tussen de staat Israël en de Europese Unie en haar lidstaten.

Met instemming stellen deze leden vast dat het verdrag voorziet in een verruiming van de handelsbetrekkingen tussen Israël en de EU. Is op dit gebied thans het maximaal mogelijke bereikt? Welke mogelijkheden ziet de regering om in de nabije toekomst te komen tot een verdere verruiming van de handelsbetrekkingen met Israël? Kan worden aangegeven welk effect dit verdrag naar verwachting zal hebben op de omvang van de handelsstromen tussen de EU en Israël?

Deze leden achten het een verrijking voor de EU dat het Israël wordt toegestaan te participeren in het communautaire kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling. De toelating van Israël tot dit kaderprogramma doet naar de mening van deze leden recht aan het hoge ontwikkelingsniveau van dit land.

Ten aanzien van de Euro-Mediterrane Overeenkomsten zoals deze met andere landen in de regio zijn of worden gesloten, vragen deze leden in hoeverre het voorliggende verdrag hiervan afwijkt. Tussen de EU en vertegenwoordigers van de Palestijnse Autoriteit vinden inmiddels voorbereidende besprekingen plaats. Welke volkenrechtelijke status heeft de Palestijnse Autoriteit? Wat is in dezen het standpunt van de regering? Kan deze autoriteit als een volwaardig deelnemer in het Euro-Mediterrane partnerschap optreden?

Het verdrag bevat enkele bepalingen inzake de culturele samenwerking, waaronder die op het gebied van het archeologisch erfgoed. Welke

financiële middelen zullen voor de culturele samenwerking worden uitgetrokken, en aan welke projecten zullen deze worden besteed?

De hier aan het woord zijnde leden merken op dat artikel 79 de mogelijkheid biedt om in combinatie met artikel 2 van het verdrag de werking van het akkoord op te schorten in geval van ernstige schendingen van de rechten van de mens.

Deze leden willen weten onder welke concrete omstandigheden daarvan kan worden gesproken. Moet uit het feit dat in de betreffende bepalingen wordt gesproken van «schendingen» en niet van «schending» van de rechten van de mens afgeleid worden dat één incidentele gebeurtenis geen aanleiding kan zijn om de werking van het akkoord op te schorten?

Tevens willen deze leden weten hoe de besluitvorming inzake de opschorting van het akkoord is geregeld, nu naast de Europese Gemeenschap ook de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal en hun lidstaten partij in het verdrag zijn. Bij welke organen berust de bevoegdheid om tot opschorting te besluiten? Beschikken de lidstaten ter zake over een vetorecht?

Tenslotte vragen deze leden of de opschortingsclausule in geval van ernstige schending van de mensenrechten onderdeel uitmaakt van alle gesloten c.q. nog te sluiten Euro-Mediterrane Overeenkomsten.

Met een tijdige en afdoende beantwoording van het voorgaande acht de commissie de openbare behandeling van voorliggend wetsvoorstel voldoende voorbereid.

De voorzitter van de algemene commissie voor Europese Zaken,
Ter Veer

De griffier van de algemene commissie voor Europese Zaken,
Teunissen